

ŞEYH MAHMUT BERZİNCİ'NİN EMPERYALİZM İLE MÜCADELESİ

Sheikh Mahmut Berzinci's Fight With Imperialism

Engin KORKMAZ

Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi Çölemerik Meslek Yüksekokulu, engin3065@outlook.com, orcid.org/0000-0002-6219-1186.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 04.05.2022

Kabul/Accepted: 25.07.2022

DOI:10.51592/kulliyat.1112556

Anahtar Kelimeler

Şeyh Mahmut, Irak, İngilizler.

Keywords

Sheikh Mahmut, Iraq, British.

ÖZ

Emperyalistler Orta Doğu coğrafyasını yeniden şekillendirirken önce bölgede yaşayan halklara bazı vaatlerde bulunmuş, amaçlarına ulaştıklarında da bölgede yaşayan millet veya etnik gruplara sırtını dönmüşlerdir. İngilizlerin I. Dünya Savaşında Irak'ı işgal etmeleriyle birlikte Irak'ta bulunan halklar söz konusu vaatlerden nasibini almıştır. İngilizlerin Kürtlere karşı da düalist bir politikası olmuştur. Bu anlamda İngilizler I. Dünya Savaşında Irak'ı işgal ederken onların burada yürüttüğü düalist politikalara karşı Süleymaniye'de yaşayan Şeyh Mahmut Berzinci, 1919'da bir başkaldırı hareketi başlatmıştır. Şeyh Mahmut'un amacı, Irak Kürtlerinin İngilizlerin veya Arapların egemenliği altına girmeden bağımsız bir statü kazandırması olmuştur. Bu makalede, 1919 yılından başlayıp 1930 yılına kadar devam eden Şeyh Mahmut Berzinci hareketi tarihi malumatlara dayanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma literatür okumasına dayanan nitel bir araştırmadır. Çeşitli kitap, dergi, tez ve makalelerden derlenen bu çalışma ile Şeyh Mahmut hareketinin sebep ve sonuçları açıklanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmayı önemli kılan esas ise Şeyh Mahmut hareketi ile ilgili farklı kaynaklardaki parçalı verilerin bütünleştirilmesidir. Böylece aslında ciltler dolusu bir muhtevaya sahip Şeyh Mahmut hareketinin derli toplu bir izahının ilgisine ulaştırılması amaçlanmıştır.

ABSTRACT

While the imperialists were reshaping the Middle East Geography, they first made some promises to the people living in the region, and when they achieved their goals, they turned their backs on the mentioned nations or ethnic groups. With the British occupation of Iraq in the First World War, the peoples in Iraq got their share of these promises. The British also had a dualist policy towards the Kurds. In this sense, Sheikh Mahmut Berzinci, who lived in Sulaymaniyah against the dualist policies pursued by the British during the First World War invading Iraq, started a revolt in 1919. Sheikh Mahmud's aim was to give the Iraqi Kurds an independent status without falling under the domination of the British and Arabs. In this article, the Sheikh Mahmut Berzinci movement, which started in 1919 and continued until 1930, was tried to be explained based on historical information. The study is a qualitative research based on literature reading. With this study, which was compiled from various books, journals, theses and articles, the reasons and results of the Sheikh Mahmut movement were tried to be explained. The reason that makes this research important is to integrate the fragmented data from different sources about the Sheikh Mahmut movement. Volumes of books have been written on the Sheikh's movement, and in this article, only a brief summary of the aforementioned studies has been tried to be given.

GİRİŞ

Milletlerin tarihine yön veren kişilikler ve olaylar her zaman olmuştur. Bu tarihin olumlu veya olumsuz şekillenmesini tarihin akışı belirlemiştir. Lakin bu değişimin ilk kıvılcımını tutuşturan şahsiyetler, olaylar her zaman için önemli unsur olmuştur. Medeniyetler içerisinde kahramanlar kadar milletlerin tarihine ihanet edenleri de barındırmaktadır. Örneğin Dünya liderlerinden Gandhi, Atatürk, Mandela, Castro vb. şahsiyetler halklarının bağrından çıkıp emperyalizme, ırkçılığa ve sömürüye başkaldırmışlardır. Bu tarihi liderlerin kimisi mücadelesinin meyvelerini zamanında toplamış, kimisi ise sonunu göremediği mücadelesi ile ardıllarına huzurlu bir yaşam fırsatı bırakmıştır. Irak bölgesinde Osmanlı egemenliğinin zayıflaması üzerine bölge sömürgeci devletlerin iştahını kabartmıştır. Irak'ın Orta Doğu'nun merkezinde yer alması ve zengin petrol yataklarına sahip olması bu durumun en önemli sebebidir. Asırlarca Osmanlı Devleti bölgeyi tarihi, kültürel bağlarla yönetmiş, buradaki halkların din, dil ve kültürlerine karışmadan onlarla birlikte yaşamının koşullarını sağlamıştır. Oysa Osmanlı bölgeden çekildikten sonra İngiltere bölge halkının hamiliğine soyunarak, bağımsızlık, eşitlik, adalet vb. parlak vaatlerle buradaki insanların yıllarca acı çekmesi, katliam uğraması ve yoksulluk çekmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda konuya yaklaşıldığında, araştırmanın başlığında geçen "emperyalizm" kavramının da açıklanması gerekmektedir. Emperyalizm ekonomik, askeri ve politik anlamda güçlü toplum veya toplumların geri kalmış ve gelişmekte olan topluluklar üzerinde kurduğu baskı olarak adlandırılmaktadır (Sunar, 2008:193). Dolayısıyla emperyalizm çıkar üzerine inşa edilmiş ilişki biçimlerinin yanında bu çıkarın uyumlulaştırması için milletleri parçalama politikasının bir tezahürüdür. Bu çalışmada XIX. yüzyıldan itibaren o zamanki koşullarda dünyanın en önde gelen devleti olarak İngiltere'nin bitmek bilmeyen genişleme politikasının sonucunda işgal ettiği toprakların kadim halklarını çıkarları doğrultusunda nasıl yönlendirdiği Şeyh Mahmut Berzinci örneği üzerinden işlenmiştir.

İngiltere'nin, bu bölgedeki emellerine son vermek ve kendi yönetimini kurmak için Irak Kürt bölgesinde 1919 yılında başlayan özgürlük mücadelesini veren Şeyh Mahmut Berzinci, Kürt tarihine ismini yazdırmış şahsiyetlerden biridir. Çalışmada Şeyh'in hayatı, İngilizlerin bölgedeki çelişkili politikalarına karşı vermiş olduğu mücadele genel hatları ile açıklanıp analiz edilmiştir.

Şeyh Mahmut'un Hayatı

Şeyh Mahmut, Irak'ta köklü bir geçmişe sahip olan Berzinci ailesindedir. Dedesi Şeyh Kak Ahmedi, babası ise Şeyh Said Berzinci'dir. Şeyh Mahmut, 1881 yılında Süleymaniye'de doğmuş ve iyi bir eğitim almıştır. Çocukluğunda babası ile Padişah Abdülhamit'in çağrısı üzerine İstanbul'a gitmiştir (Suveyriki 2006:373). Osmanlı sarayında bir süre kalmıştır. İstanbul dönüşü ailenin dini gücü ile belirli sorumluluk ve saygınlık kazanmıştır ve aynı zamanda saray adabı, aristokrasiyi yakından görme fırsatına kavuşmuştur (Yüce 2018:1). Şeyhin ailesi, Irak'taki çoğu Kürt aile gibi Abdülkadir Geylani hazretlerinin tarikatına nispetle, Kâdirilik tarikatı mensubu olmuştur (Azamat 2001:131-136). Abdülkadir Geylânî'nin oğullarından Seyyid Abdülaziz'in (ö.602/1206) 580/1185'li yıllarda Musul'un Sincar bölgesine yerleşmesiyle başlayan faaliyetleri, Kâdiriliğin erken dönemde Musul ve çevresinde yayılmasını sağlamıştır. Aynı bölgede Kürtler arasında saygın bir yer edinen ve Behdînân

beylerinin de şeyhleri olduğu belirtilen Zivkî şeyhlerinin, Kâdiriliği temsil ettikleri ve tarikat silsilelerinin Seyyid Abdülaziz yoluyla Abdülkâdir Geylânî'ye dayandığı bilinmektedir (aktaran: Kavak 2015:31). Kadiri Tarikatının Şehrizar ve civarında yayılmasında Berzinci ailesinin büyük katkıları olmuştur. Kubreviyye tarikatı şeyhlerinden Seyyid Ali Hemedani'nin iki oğlu Seyyid Musa ve Seyyid İsa'nın Şehrizar vilayetinde bulunan Berzinci köyüne yerleşmesiyle aile, Berzinciler olarak anılmaya başlanmıştır. Berzinciler hem soylarının Hz. Peygamber'in (s.a.v.) torunu Hz. Hüseyin'e dayanması hem de kurdukları medreselerde ilim, tedrisat ve irşat faaliyetleriyle uğraşmaları sebebiyle Şehrizar halkı arasında saygın bir konum elde etmişlerdir. Berzinci ailesi özellikle Osmanlı döneminde hem Şehrizarı yöneten Kürt mutasarrıfları hem de devlet ricali nezdinde muteber bir yer edinmişlerdir. Nakşibendi-Muceddidi şeyhi Mevlana Halid-i Bağdadi (o. 1242/1827)'nin hocaları olan Seyyid Abdulkerim Berzinci (o. 1213/1798) ve kardeşi Seyyid Abdurrahim Berzinci (o. 1215/1800) ile aynı aileden Şeyh Ma'ruf Berzinci (o. 254/1839), Süleymaniye şehrinde Baban beylerinden Abdurrahman Paşanın adını taşıyan medresede uzun yıllar baş müderris olarak görev yapan Berzinci âlimleridir. Berzinci ailesinin en çok tanınan mensupları arasında Irak'ta Seyyid Musa Berzinci, Seyyid İsa Berzinci, Seyyid Baba Resul Berzinci, Seyyid Muhammed el-Medeni el-Berzinci, Muhammed Berzinci (Kibrit-i Ahmer), Şeyh Hasan Gelezerdi, Şeyh İsmail Vulyani, Şeyh Ma'ruf Berzinci, Kake Şeyh Ahmedî Berzinci ve Kurdistan Kralı ilan edilen Mahmut Berzinci, Anadolu'da Şeyh Mekki Efendi, Abdurrahman Harputî ve Kastamonu Kadısı Ahmed Faiz Berzinci yer almaktadır (Kavak 2018:422-423).

Şeyh Mahmut'un dedesi Şeyh Kak Ahmedî, Kadirilik tarikatı üyesi olarak toplum içinde saygı gösterilen, dini bütün ve köylülerce üzerine yemin edilen bir şahsiyet olmuştur.¹ Şeyh Kak Ahmedî'nin Irak Kürtleri arasındaki şanı önce oğlu Sait ve sonrasında torunu Şeyh Mahmut'a kalmıştır. Şeyh Mahmut'un ailesi seyitlik unvanını da taşıdığı için Kürtlerce ayrıca saygı duyulmuştur. Şeyh Mahmut ailesel mevkiinin dışında, zeki, uyanık, cesur bir kişiliğe sahip olmuştur. Şeyh Mahmut daha genç yaşta iki büyük Kürt aşireti olan Caf ve Hemavent aşiretlerine karşı savaşmıştır (Hilmi 2010:24-25; Karademir 2019:75). Şeyh Mahmut'un babası Şeyh Sait'in Osmanlı devleti ile ilişkileri iyi olmuştur. Osmanlı idaresinin Şeyh Sait'e maaş bağlandığını döneme ait arşiv belgelerinden anlayabilmekteyiz² (BEO. 444/33240). Aynı şekilde bu yakınlaşma ve samimiyetin bir nişanesi olarak II. Abdülhamit Şeyh Sait'e gizli muharebe şifresi vermiştir. Fakat bu yakınlaşma uzun sürmemiştir. 1908 yılında Mahmut Şevket Paşa'nın ordusu Selanik'ten İstanbul'a gelerek Abdülhamit'i tahtından uzaklaştırarak Abdülhamit'e yakınlık duyduğu kesimlere de baskı uygulamıştır. Baskı uygulanan liderlerden biri de Şeyh Mahmut'un ailesidir. Sonuçta Şeyh Sait ve ailesi Musul'a sürgün edilmiştir (Hilmi 2010:25). Bu sürgünlere rağmen içerinden Şeyh Mahmut'un da bulunduğu pek çok Kürt lider, Osmanlı idaresine karşı dostane duygular beslemiştir. Nitekim Mustafa Barzani İngiliz sömürgesinin Irak üzerinde olduğu zamanlarda şu meşhur sözü kullanmıştır: *"Kendimi İngiliz uşaklarına teslim etmektense düşmanlarım olan Türklere teslim olmayı yüz kere yeğ tutarım....."*. Barzan şeyhi bu söylemi, İngiliz yüksek komiseri Yüzbaşı Holt'a açıkça söylemiştir (Nikitine 2010:329). Bu açıklamadan da anlaşıldığı üzere, her ne kadar

¹ Kürtler arasında bir kişinin başı üzerine yemin etmek bir adet olmanın ötesinde, o kişiye büyük bir saygı ve güvenin belirtisidir. Türkiye Kürtleri arasında da bu durum mevcuttur. Örneğin "serî şêxi (şeyhin başı için), serê axa vb.. yemin etme şekilleri vardır. ² "Sadat-ı Berzinciye'den ve Tarikat-ı Aliyye-i Kadiriye şeyhlerinden Said Efendi'ye münasip miktar maaş tahsisi hakkında Musul Vilayeti tahriratının takdimini havi, Dahiliye Nezareti'nden meb'us tezkirenin leffen gönderildiği" BEO.444/33240, T.16 Temmuz (1)310/M.28 Temmuz 1894.

tarihin bazı bölümlerinde Kürt ile Türkler arasında istenmeyen hadiseler vücut bulmuşsa da iki halk arasında hiçbir zaman tarihi ve kültürel değerler kaybolmamıştır.

Berzinci, Osmanlı devleti ile olan ilişkilerinde o dönemdeki politik gerçeklere göre pozisyon almıştır. Mesela I. Dünya Savaşında (1914-1918) daha önceki yerel özerkliğini korumak adına Osmanlı ile beraber hareket ederek, birlikleri ile beraber Ruslara karşı savaşmıştır (Tan 2020:2).

Şeyh Mahmut'un İngilizlerle Mücadelesi

İngiliz Hükümeti, 1914 yılında I. Dünya Savaşından hemen önce Irak'ın güneyinden ilerleyerek 1915'te Musul ve Basra'yı, 1917'de ise Bağdat'ı işgal etmiştir (Hilmi 2010:24). 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot Antlaşması ile İngiliz, Fransız ve Ruslar Ortadoğu'yu kendi aralarında paylaşma planı yapmışlardır. 1917 yılında Rusya'daki Bolşevik Devrimi ile Ruslar bu antlaşmayı ifşa etmişlerdir. Bu antlaşmaya göre bölge kırmızı, mavi gibi renklere ayrılmıştır. Kırmızı renk, Britanya hakimiyetinde kalacak olan Irak ve Mezopotamya'daki bazı bölgelerdir. Mavi renkteki alanlar Suriye, Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi gibi Fransa'ya bırakılan yerlerden oluşmuştur. Ruslara da Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis dolayları bırakılmıştır (Wagner 2004:32). Fakat Bolşevik devrimden sonra Rusya bu paylaşımından çekilmek zorunda kalmıştır. İngilizlerin amacı, kendilerine bağlı irili ufaklı sömürge devletleri kurmak olmuştur. Nitekim bu amaçla, I. Dünya Savaşı'nın bitmesinin akabinde İngilizlerin Filistin'de bir İsrail devleti kurmaya çalışması Mekke Şerifi Hüseyin'i öfkelenmiştir. Çünkü İngilizler, Osmanlıya isyan etmesi halinde kendisine Büyük Arabistan Krallığı sözünü vermişlerdir. Ancak sözünde durmayan İngilizler, 1921'de Şerif Hüseyin'in oğlu Abdullah'ı Ürdün Emiri, diğer oğlu Faysal'ı ise Irak Kralı yapmışlardır (23 Temmuz 1921). Bu durumda Şerif Hüseyin'e sadece Suudi Arabistan Krallığı kalmıştır (Yılmaz 2014:297-298).

Irak'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi ile birlikte, bölge üç fırkaya bölünmüş: birincisi, Kürtlerin kurtuluşu için savaşan Şeyh Mahmut ve taraftarları; ikincisi İngiliz sempatanları; üçüncüsü ise Türklerden yana olan kesim olmuştur. 1908 yılında Şeyh Mahmut'un babası Şeyh Sait ve Kardeşi Şeyh Ahmet'in Musul'da öldürülmesi sonucu Şeyh Mahmut Osmanlı-İran sınırından Süleymaniye'ye dönmüştür. Şeyh Mahmut belli bir süre Musul'da gözaltına alınmışsa da halkın tepkisinden olacak ki serbest bırakılmıştır. O dönem Musul Valisi Reşit Paşa Şeyh'in babası ve kardeşini öldürülenleri tutuklamıştır. I. Dünya Savaşından sonra İngilizler 1918 yılında Basra, Amara, Kut ve Kerkük'e kadar ilerlemişlerdir. Şeyh Mahmut bin kişilik bir süvari grubu ile İngilizlerin ilerleyişi karşısında Osmanlı birliklerine yardım etmiştir (Hilmi 2010:26-29). Bu olayların akabinde başlayan Şeyh Mahmut Berzinci'nin mücadelesinin esası, İngiliz emperyalizmine ve onların Kürtler üzerindeki arzularına karşı olmuştur. Bu mücadele Şeyh Ahmet Barzani tarafından da desteklenmiştir (Barzani 2006:29). İngilizlerin Kürtlerle ilk teması, 1917 yılında Hanekin, Tuzhurmatu, Kerkük, Kifri gibi yerleri işgal etmesi ile başlamıştır. İngiliz General Niessel, "Kürdistan Kürtlerindir" sloganı ile önce özerk sonrasında bağımsız bir devlet projesi ile Kürtlere yaklaşmaya başlamıştır (Şirin 2017: 206). 1918 yılından itibaren Irak'ta kendine göre bir yönetimin temelini atmaya çalışan İngilizler, Musul'un kontrolü için Kürtlere vaatlerde bulunarak planlarını uygulama koymuş ve Kürtleri Osmanlıya karşı harekete geçirmiştir (Celil, Lazarev ve diğ 1998:126). Emperyalistler, Kürt meselesini kendi aralarındaki çıkar çatışmasında birbirlerine karşı koz olarak kullanmışlardır. Nikitine'ye göre İngilizlerin Irak'taki politikasının temeli bir dizi yoklama, ilerleme ve gerileme üzerinden okunabilmektedir (Nikitine 2010:370). Bu politika pragmatist güç

ilişkilerine göre şekil almıştır. Mesut Barzani'ye göre İngilizler ve müttefikleri, Kürtlerin acıları pahasına kendi aralarında antlaşmalar yaparak, Kürt topraklarını paylaşmışlardır (Barzani 2006:17). Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşından yenik çıkması, İngiltere ve müttefiklerinin zafer kazanması sonucu bu devletlerin Orta Doğu'ya "kurtarıcı" olarak gelmesine de neden olmuştur. Örneğin İngilizler Irak'a geldiklerinde buradaki halklar yukarıdaki saikin etkisi ile onları dostça karşılamışlardır. Mesela İngilizler I. Dünya Savaşında Nasturileri kullanıp kuzeye doğru ilerleyişini sağlamak için onlara etnik ve dini aidiyet ile yaklaşp onları Osmanlı Devletine karşı ayaklandırmıştır (Korkmaz 2021:102). İngilizler aynı şekilde I. Dünya savaşının bitimi ile Osmanlı Devletinden boşalan Irak Kürt bölgesini de hakimiyetine almak için Kürtlere geçici bir hükümet kurmuş ve en önemli misyon temsilcilerini buraya göndermiştir. İngiliz Subayı Noel, 1918 yılı sonunda Süleymaniye'ye gitmiştir. Noel'in mensubu olduğu devletten gelen ve kendisinin de uygulamakla yükümlü olduğu misyonu: Irak'ta düzeni sağlamaktan ibaret olmuştur. Bu düzen nasıl sağlandığı tarihi malumatlarla sabittir. Söz konusu düzenleri, özellikle Kürt bölgesinde kendi sömürülerini yürütmek, idarelerindeki siyasi subayları veya resmi temsilcileri vasıtasıyla bunu hayata geçirmek olmuştur. Öte taraftan Kürtlerin ulusal bağımsızlık isteklerine de kayıtsız kalmamışlar ve kendilerini bu isteklerin savunucu olarak göstermişlerdir. Aynı zamanda Kürt aşiretleri arasında nifak sokarak Kürtlerin birlik olmasını da engellemişlerdir (Celil, Lazarev ve diğ 1998:127). Şeyh Mahmut, İngilizlerden özerk bir Kürt devletinin kurulmasını beklerken, İngilizler bu bölgeyi kendi mandaları altına alarak yıllarca buraları sömürmeyi amaçlamışlardır. Mondros Mütarekesinin 24. maddesi yukarıdaki açıklamanın en önemli dayanaklarındadır. Mondros'un 24. maddesinde "*Vilayet-i sittede bir huzursuzluk olduğu takdirde müttefikler bu vilayetin bir bölümünü alma hakkını saklı tutarlar*" denilmektedir (Kurubaş 2004:31). Bu madde, itilaf devletlerine istediği zaman istediği toprak parçasına müdahale fırsatı vermektedir. İngilizler Sevr Antlaşmasında Kürtlere bir takım siyasi statülerin verilmesini isterken sonraki süreçte özellikle de Lozan Antlaşmasında Kürtlere yönelik politika değişikliğine gidip Irak'ta Kürtlerin bağımsızlık çabalarını baltalamıştır. Aynı şekilde İngilizler Türkiye'de yaşayan Kürtleri de Türkiye devletine karşı bir baskı aracı olarak kullanmaya çalışmıştır (Celil, Lazarev ve diğ 1998:113).

Yukarıdaki havadisler yaşanırken, Şeyh Mahmut Berzinci, 1919'da İngiliz emperyalizmine başkaldırmış ve bu uğurda mücadelesini sürdürmüştür (Barzani,2006:17-20). 1918 yılında Şeyh Mahmut ve bazı adamları Osmanlıya isyan ettiği için Musul'a sürgün edilmiştir. Halk tepkisinden dolayı Şeyh Mahmut'un tekrar Bağdat'tan Süleymaniye'ye dönmesine izin verilmiştir. Bununla beraber, Türkiye ve Şeyh Mahmut arasında vuku bulan bir olaydan dolayı Şeyh Mahmut ile Türklerin arası açılmıştır. Türklerin Süleymaniye komutanı Mustafa Bey, Şeyh Mahmut'u tutuklatmış ve acele ile kurulan mahkemede şeyh idama mahkûm edilmiştir fakat bu karar halk tepkisinden dolayı uygulanmamıştır (Duru 2010:2; Tan,2020; Hilmi 2010:197). Süleymaniye'ye geri dönünce, bağımsızlığını ilan etmiş ve kendisini Kürt kralı olarak atamıştır. Şeyh Mahmut egemenliğinin nişanesi olarak bayrağını dalgalandırmış, adına posta pulları bastırmış ve İngilizlerle her türlü iletişimi kesmiştir (Karademir, 2019:98). Şeyh Kürtlerin bağımsızlığını ilan edince İngilizler Kürtlere karşı acımasız saldırılara başlamıştır. İngilizler, Kürtlerin binlerce köyünü bombalayarak, binlerce kişiyi öldürerek ve bazen de ölenlerin cesetlerini meydanlarda yakarak çok sayıda katliam ve yıkım gerçekleştirmiştir (Bruinessen 1993:52; Barzani, 2006:22; Celil,

Lazarev ve diğ 1998:127; Minorsky&Bois 2008:126; Natali 2009:73). İngiliz kuvvetleri 22 Temmuz 1919 tarihinde Süleymaniye merkezine girerek Kürtlere çok acı olaylar yaşatmıştır. İlk başlarda Kürtlere çeşitli vaatlerde bulunan İngiliz Emperyalistler, sonrasında devamlı olarak Şeyh Mahmut'un nüfuzunu kırmaya ve halkı aldatıp kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır (Hilmi 2010:42; Selvi 2010:794). İngilizlerin güven kırıcı siyasetleri karşısında Şeyh Mahmut, Kürt aşiretleri ile görüşmelerde bulunup başkaldırı hazırlığı yapmaya başlamıştır. Şeyh bu amaçla Dızlı Aşireti lideri Mahmut Han'dan, Süleymaniye'yi almasını istemiştir (Celil, Lazarev ve diğ 1998:129). Bunun üzerine Mahmut Han, silahlı güçleriyle 21 Mayıs 1919'da Süleymaniye'yi ele geçirmiştir (Gündüz 2010; Karademir 2019:96-97). Aynı zamanda İran Kürtlerine bağlı birçok aşiret, hükümete karşı ayaklanarak İran ile Irak Kürtlerinin birleşmesi ve Şeyh Mahmut öncülüğünde büyük bir Kürdistan'ın kurulmasını talep etmişlerdir. Süleymaniye'de başlayan ayaklanma kısa sürede birçok Kürt yerleşim yerine yayılmıştır. Şeyh Mahmut da ordusuyla birlikte Derbendi Baziyan'da konumlanmıştır. Bir bölük İngiliz askeri de Çemçemal'de 17 Haziran 1919'da Şeyh Mahmut kuvvetlerine saldırmak için bekletilmiştir. İngiliz kuvvetleri Derbendi Baziyan'ı arkadan kuşatarak, Kürt kuvvetlerini bombardımana tutmuş ve bu sırada Şeyh Mahmut yaralanmıştır (Tan, 2020:2). Şeyh Mahmut'un yaralanmasıyla birlikte öndersiz kalan Kürt kuvvetleri dağılmaya başlamıştır. İngilizler Şeyh Mahmut'u ve damadı Şeyh Hama Garib'i yaralı ele geçirip Bağdat'a göndermişlerdir (Hilmi, 2010). İngilizler şeyhi yargılarken şeyh onlara gülümseyerek şu karşılığı vermiştir: *"Kürtlerin özgürlük haklarına kefil olmanız nedeniyle size Kürdistan'a giriş izni verdik. Ancak çeşitli oyun ve hilelerle sözünüzde durmadınız ve bize savaşmaktan başka bir seçenek bırakmadınız. Ben şu an savaş esiriyim. Düşmanlarımdan iyilik beklemiyorum ve ölmeye hazırım".* Yenilgiye rağmen bu hareket Irak halkının 1920 yılında güçlü ulusal kurtuluşu için bir ümit olmuştur (Tan 2020:5; Celil, Lazarev ve diğ. 1998:131). Sonraki süreçte Şeyh Mahmut Hindistan'a sürgün edilmiştir. Bundan sonra Amadiye, Akra gibi bölgelerde yer yer isyanlar olmuşsa da pek fazla ses getirmemiştir. Fakat halkın bağlılığı neticesinde 10 Ekim 1922'de Şeyh Mahmut tekrar Süleymaniye'ye getirilmiştir (Dağdeviren 2020:157; Selvi 2010:799). Şeyh bir hükümet kabinesi kurmuş ve bu kabinede aşağıdaki isimler yer almıştır.

1-Başkomandan: Şeyh Kadiri Hefid

2- Dışişler Bakanı: Şeyh Mahmut

3- Bayındırlık Bakanı: Umer Ağa

4- Adalet Bakanı: Şeyh Ali Kelederi

5- İçişleri Bakanı: Şeyh Muhammed Garip

6- Maliye Bakanı: Abdulkerim Alaka

7- Eğitim Bakanı: Mustafa Nemrut Paşa

8- Savunma Bakanı: Salih Zeki Sahibkiran

8 bakanlıktan oluşan Şeyh Mahmut hükümeti Kürdistan'ın başkenti de Süleymaniye olarak ilan edilmiştir (Hilmi 2010:156).

Bu hükümet Şeyh Mahmut'un vermiş olduğu mücadelenin resmîyet kazanması ve kararlılığının bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Şeyhin İngilizlerle bazen uzlaşan bazen de uzaklaşan siyaseti içinde temel kaygı halkının geleceği olmuştur. Çalışmanın çoğu yerinde belirtildiği gibi Şeyh Mahmut bu mücadelesini ömrünün sonuna kadar vermiştir. 1919'da Şeyh Mahmut İngiliz Emperyalizmine karşı durduğunda, Şeyh Ahmet Barzani onu desteklemiştir. Barzani, Bahdinan bölgesindeki aşiret liderleri ve şeyhlerine mektuplar yazarak onları Şeyh Mahmut mücadelesine yardım etmeye çağırmıştır. Ayrıca Barzani direnişe fiilen destek vermek için silahlı güçlerini göndermiştir. Fakat bu mektupların bir kısmı Musul'daki İngilizlerin eline geçmiş ve İngilizler intikam almaya karar vermişlerdir. İngilizler bu seferde Asurileri Kürtlere karşı kullanmak istemişler fakat Kürtler bu bölgede hiçbir zaman Asurilerle anlaşmazlık yaşamamışlardır (Barzani 2006:29). İngiliz siyasi temsilcisi Yarbay Soane'nin atanması ile çeşitli provokasyonlar sonucu Şeyh Mahmut savaşın ve sorunların içine çekilmiştir. Şeyh 1919'da Derbendi Bazıyan'da yaralı yakalandıktan sonra idama mahkum edildiğini yukarıda arz ettik, sonraki süreçte Şeyh'in yerine de Binbaşı Soane getirilmiştir. Fakat halkın isteği ve bölgede başka bir etkin isim olmadığının sonucu olarak İngilizler Şeyh'i geri getirmek zorunda kalmışlardır. Şeyh Mahmut tekrar Süleymaniye hükümdarı yapılmıştır (Hilmi 2010:152-154; Barzani 2006:22).

İngilizler, I. Dünya Savaşı'nın ardından Kürt ayaklanmalarına somut destek vermemişlerdir. İngilizler çıkarları bağlamında, bir Kürt devleti kurulması ihtimalini tartışmış ve Kürtlere destek verileceği imajı yaratmıştır. Lakin bu durum vaat olmaktan ileri olmamıştır (Selvi 819-827). İngilizler Sevr'in 62-63-64. maddelerinde Kürt devletinin kurulması bir takım şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar aşağıdaki gibidir:

"Bu Anlaşma'nın yürürlüğe konulduğundan bir yıl sonra, 62. maddede belirtilen bölgelerdeki Kürtler, bu bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunun Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyeti Konseyi'ne başvururlarsa ve Konsey de bu nüfusun bu bağımsızlığa yetenekli olduğu görüşüne varırsa ve bu bağımsızlığı onlara tanımayı Türkiye'ye tavsiye ederse, Türkiye bu tavsiyeye uymayı ve bu bölgeler üzerinde bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçmeyi, şimdiden kabul eder"(Barzani 2006:18).

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, Türkiye bu duruma olumlu yanıt vermeyince İngilizler tekrar Kürt kartını kullanmaya başlamış ve Musul üzerinden Türkiye'ye yüklenmek için Kürtlere onların yanında olduğunun imajını vermeye başlamıştır. Türkiye Musul'u Misak-ı Milli sınırları içinde görüyordu, İngilizler ise Kürtleri ve onların haklarını öne sürerek Musul üzerinde hak talep etmişlerdir (Natali 2009:68; Meray 1969:348-350; Yıldız 2005:207). Bu ikiyüzlü politika ile İngilizler tekrar Şeyh Mahmut'a yaklaşmıştır ve ikinci defa Şeyh Mahmut İngilizlerce Kürdistan yönetici olarak tanınmıştır. Bu mücadeleye öncülük edenler: Sımkoyê Şikaki, Seyit Taha-i Nehri gibi Kürtler arasında bilinen şahsiyetler olmuştur. Fakat İngilizler tekrar Kürtler üzerine kıyımlara devam etmişlerdir.

İngilizler Binbaşı E. Noel'i Kürdistan'a göndererek oradaki Kürtlerin taleplerini yerine getirmek için taraftar bulmaya çalışmıştır. Fakat dünya siyaseti bu dönemde dinamik olduğu için, İngiltere Kürt politikasını her zaman değiştirmiştir. İngilizler Irak topraklarındaki birden çok etnik ve dini grup (Kürt, Arap, Asuri vb..) arasında Arap kimliğini öncelemişlerdir. Bunun yanında aşiret gruplarını ve Kral Faysal'ın iktidarını denetlemek için toprak

anlaşmazlıkları kışkırtarak, söz konusu gruplar arasında iç düşmanlıkları körüklemişlerdir. İngilizler ayrıca Kürtleri tutukladılar, Kürt elitlerini sürgüne tabi tutmuşlardır. Krallık Hava Güçleri (RAF) ve Irak silahlı kuvvetleri ayırım gözetmeden Kürt köylerini bombalamışlardır (Natali 2009:68-70).

Yukarıda da anlatıldığı gibi, 24 Aralık 1922'de Irak ve İngiltere hükümetleri, Irak sınırları içinde yaşayan Kürtlere kendi hükümetlerini kurma hakkı tanımışlardır. Böylece Kürt aşiretleri bir araya gelerek hükümetlerinin şekli ve sınırlarını, ayrıca ekonomik ve politik isteklerini İngiliz ve Irak hükümetlerine bildirmek amacıyla Bağdat'a yetkili bir delegasyon gönderme amacı taşırlarken Şeyh Mahmut ve İngiliz destekçileri arasında görüş ayrılıkları baş göstermiştir. Şeyh Mahmut'un giriştiği hareketler RAF saldırılarına maruz kalmıştır. Şeyh Mahmut Berzinci Serdeşt'e sığınarak orada Bangi Heq (Gerçeğin Sesi) gazetesini çıkarmış ve İngiliz mandasının sona erdiği 1930 yılına kadar burada kalmıştır (Minorsky&Bois 2008:128; Natali 2009:68-73).

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile Sevr hükümsüz kalmış ve Kürtlere verilen vaatler de tarihin derinliklerindeki poslu yerini almıştır. Lozan Konferansı, Kürt Kurtuluş Hareketine ciddi bir darbe indirmiştir. Bu konferansın sonuçları Kürt hareketi için Sevr'e göre geriye atılan bir adım olmuştur. Lozan Konferansı, Batı'nın emperyalist devletlerinin Kürt Sorunu, Musul vilayeti için rekabetinde geçer akçe olarak ele aldığı göstermiştir. Emperyalistler amaçlarına ulaştıncaya, Kürtlerin ulusal özlemlerini küçümseme ve ulusal bağımsızlık hareketini bastırma "hakkı" sağlamışlardır (Celil, Lazarev ve diğ. 1998:126). Musul meselesi de bu antlaşmaya göre Milletler Cemiyetine götürülmüş ve 1926 yılında, Türkiye-İngiltere arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile "Bürüksel Hattı"³ kararı doğrultusunda mesele çözülmüştür.

İngiliz askeri raporunda geçen bazı ifadeleri aşağıya alma gereği duyduk.

"Şeyh Mahmut'un yaralanması ve esir alınması ile (Derbendi Bazyan'da) Kürt kuvvetleri lidersiz kaldı ve dağılmaya başladılar. Çeşitli kavimlerden oluşan İngiliz ordusu Kürtleri yendi. Kürt kuvvetleri 48 ölü ve birçok yaralı verdi, 120 kişide esir edildi. Şeyh Mahmut'un akrabalarının da aralarında bulunduğu kişilerde ölenlerin arasındaydı." (Hilmi 2010:52).

Şeklinde yaygaralarla Kürt hareketinden ümit kesilmeye çalışılmıştır. Fakat gerçekte Şeyh Mahmut İngilizlere önemli kayıplar verdirmenin yanında, Kürtlerin İngilizlerden kurtuluşuna ve Kürtlerin kendi kendini yönetmenin anahtarını almıştır. Şeyh Mahmut hareketinden sonra Barzani hareketi ortaya çıkmış ve Irak topraklarında verdiği mücadelenin sonucunda başarılı olmuştur. Şeyh yakalandıktan sonra yaraları tedavi edilmiş ve Bağdat'ta mahkeme edilmiştir. Bu mahkemede Şeyh'in üzüldüğü durum Kürtlerinde aleyhinde şahitlik yapması olmuştur. Mahkemenin emri ile Şeyh Mahmut on yıl hapse ve sonrasında Hint Okyanusundaki Andaman Adasına sürgüne gönderilmiştir. Fakat Wilson, Şeyh Mahmut'un hayatta kalmasının kendileri için büyük tehlike olduğunu söylemiştir (Hilmi 2010:52).

17 Haziran 1923'te İngilizler Süleymaniye'den çekilince Şeyh Mahmut tekrar buraya döner ve üçüncü hükümetini kurmuştur (11 Temmuz 1923). Fakat İngilizler Berzinci'nin kanunsuz iş yaptığını 20 Mayıs 1924'e kadar teslim

³ Bürüksel Hattı: Lozan Antlaşmasının imzalanmasından sonra, Brüksel'de Milletler Cemiyeti tarafından Türkiye-İrak sınırını belirlemek için oluşturulan konseydir. Bu konseyde Macar Tiliki, İsveç Firsén, Belçikalı Pols görevlendirilmiştir (Barzani 2006 :19).

olmasını aksi takdirde kentin tekrar bombalanacağını bildirmiş, şeyh teslim olmamış ve tekrar Süleymaniye bombalanmıştır (Mayıs 1923). Bu olayın sonucunda Süleymaniye yakılır yıkılır Şeyh Mahmut da İran'a gitmiştir (Tan 2020:4; Hilmi 2010).

Ekim 1924'te Berzinci tekrar Süleymaniye'ye dönmüş, daha önce karşısında olan aşiretleri affetmiş ve birlikte hareket etme kararı almıştır. Şeyh Mahmut 1925-1926 yılları arasında da mücadelesini İran-Irak sınırlarında devam etmiştir. Öte yandan çok sayıda İran Kürtünün destek verdiği İngiliz ve Irak ordusu şeyh güçlerine saldırmıştır. Fakat şeyh her şeye rağmen Irak'ta yaşayan Kürtlerin ulusal mücadelesini tüm kişisel çıkarlarının üstünde tutmuştur. 1926 yılında İngiliz orduları yenilmiş ve pilotlarından birisi esir alınmıştır. Bunun neticesinde İngiliz hava kuvvetleri tarafından yüksek komiser Cornwallis şeyhle uzlaşma görüşmeleri başlatmıştır. Cornwallis bu görüşmede, şeyhe Irak topraklarından gelir verileceğini ve kendisine İran'da yer tahsis edeceklerini ifade etmiştir. Bunun anlamı şeyhin sürgün edilmesidir fakat şeyh halkının özgürlük mücadelesi ve arzusunun bireysel çıkarlarının üzerinde olduğunu İngiliz temsilcisine söyleyip uzlaşma sağlanamamıştır. Bunun üzerine İngiliz uçakları tekrar Kürtlere saldırmıştır. Aynı dönemde Irak'ta faaliyet gösteren çok sayıda dernek şeyhin mücadelesine destek vermiştir (Kutschera 2006:134-136). 1926 yılında Türkiye ile İngilizler arasında Ankara Anlaşması yapılmış ve Irak'ın şimdiki sınırları çizilmiştir. Bu sınırların çizilmesi ile Türkiye ve Irak'taki Kürtler arasında da sınır konulmuştur (Aydoğan, 2013:190).

Şeyh Mahmut Berzinci hareketi ve kararlılığı genel olarak değerlendirildiğinde hareketin simgesi olan bayrak, yeşil zemin üzerinde kırmızı daire, kırmızı daire içinde beyaz hilal olmuştur. Şeyh Mahmut kendisine ait posta pulları bastırmıştır. Ayrıca o dönemde çıkarılan gazeteler şunlardır: Bangi Heq, Roji Kürdistan, Bangi Kürdistan, Umedi İstiklal gibi gazetelerdir. Bu dönemde kurulan okullar: Mehmedi Ortaokulu, Kadiri İlkokulu, Rüfi İlkokuludur. Kürt halkının İngilizlere karşı mücadelesini yürüten Şeyh Mahmut, nihayet 09 Ekim 1956 yılında hayata gözlerini yummuştur. Fakat Şeyh kendisini tanıyanların anılarında ve sonraki Kürt liderlerine ümit olmuş bir liderdir. Refik Hilmi'ye göre Şeyh Mahmut mücadelesinin başarıya ulaşmamasında Türkiye Kürtlerinin de payı olmuştur. Eğer Türkiye'deki Kürt liderleri, İngilizlere karşı Şeyh'e destek verseydi Irak hareketi ile Türkiye hareketi birleşirdi ve başarı şansı yükselmiş olurdu (Yüce 2018:5; Kutschera 2010:84; Hilmi, 2010). Bu mücadelenin başarıya ulaşmamasındaki diğer nedenler ise; ayaklanma geniş boyutlar almasına rağmen, genel Kürt ayaklanmasına dönüşmemiştir. Bunda Kürdistan'ın bölünmüşlüğü ve Kürt reisler arasındaki iç çatışmalar etkili olmuştur. İkinci sebep, açık politik amaçların yokluğudur. Bu durum Kürtlerin taleplerinin karşılık bulmasını bazen İngiliz, bazen de Türklerden beklemeleridir. Diğer önemli sebep ise, ulusal kurtuluşları uğruna mücadele veren Arap ile Kürtler arasında eylem uyumsuzluğu ve donanım eksikliğinden yararlanan İngilizler, emperyalist hülyalarını gerçekleştirmenin peşinden gitmeye devam ettirmişler (Celil, Lazarev v.d. 1998:132-133). İngilizler de Kürt liderlerini geri plana atıp aşiret liderlerini önceleyerek kendilerine bağlı bölünmüş ve monarşik yapıları desteklemiştir. Bu bağlamda Bedirhan ailesi İstanbul'da, Şeyh Mahmut ailesini Süleymaniye'de, Ca'lı Ahmet Muhtar Beyi Halepçede ve Seyit Taha ailesini İran-Irak sınırında ayrı ayrı desteklemiştir (Natali 2009:75-76). Böylece Kürtlerin birlikte hareket edilmesi engellenmek istenmiştir. Irak'ın Osmanlı hâkimiyetinden çıkıp, İngilizlerin sömürsü altına girmesinden sonra, Kuzeyde Kürtler, Güneyde ise Araplar bu duruma karşı

çıkışlardır. Bu iki halk ölmüş, öldürmüş, kıyıma ve işkenceye uğramış fakat toprakları üzerinde özgürce yaşama savaşından geri kalmamışlardır (Celil, Lazarev v.d. 1998:140) Fakat gerek içeriden ve gerek dışarıdan çeşitli ihanetler olmuştur. Mesela Kürt Aşiretlerinden bir kısmı Şeyh Mahmut'u desteklerken bir kısmı ise İngiliz tarafgirliği yapmıştır. Örnek vermek gerekirse, o dönemde Kerkük'te çıkan Necme (Yıldız) Gazetesi bile emperyalistlerden yana yayınlar yapmıştır (Hilmi 2010:106).

Mesut Barzani'nin belirttiği gibi Şeyh Mahmut ve sonrasında Barzanilerin vermiş olduğu mücadelenin amacı mal ve makam hırsı olmayıp uluslarının kendi topraklarında huzur ve güven içinde yaşama arzusu olmuştur (Barzani 2006:32). Bu uğurda Şeyh Mahmut'un 1919'da başlattığı hareket ve akabinde 2003 Baas Rejiminin yıkılması ve bağımsızlık sürecine kadar Kürtler Irak devletine karşı onlarca defa isyan etmiş, Halepçe gibi kıyımlara maruz kalmıştır. Bu kıyımların yanında 1991'de devam eden Körfez Savaşı ile Kürtler göç etmek zorunda kalmışlardır. Nihayetinde verilmiş bedellerin sonucunda bugün Kuzey Irak veya resmi tabir ile Kürdistan Bölgesel Yönetimi altında kendilerine ekonomik ve siyasi bir statü kazanmışlardır (Mohialdeen, 2019:180).

Kürtlerin 1920'li yıllardaki en büyük umudu Cemiyet-i Akvam'ın 1925'teki kararına göre eğer Irak'ta İngiliz mandası kalkarsa Kürtlerin haklarına kavuşacağı beklentisi olmuştur. Fakat 1930'lu yıllarda gerek Irak hükümeti başbakanı Nuri Sait ile veliaht prens Gazi ve gerekse İngilizlerin yerel temsilcileri söz konusu karara rıza göstermedikleri gibi Kürtlere karşı şiddet eylemlerini arttırmışlardır. Şeyh bu havadisler içinde İngiliz temsilcilerine mektup yazarak Kürtlerin Araplarla bir arada yaşama imkânlarının kalmadığını iletmiştir. Sonuç olarak Şeyhin tüm uzlaşma talepleri karşılıksız kalınca şeyh 1931 yılının sonunda İngilizlere teslim olmuştur (Kutschera 2006:138-139).

Şeyh Mahmut'un mücadelesinde başarısız olmasının birbiri ile alakalı birkaç sebebi vardır. Bunlardan birincisi Süleymaniye'de ortaya çıkan münferit bir mücadelenin dönemin güçlü donanmasına sahip İngilizlerle girdiği asimetrik güç ilişkisidir. Zaman zaman Kürtler bu orduyu yenmiş olsa da İngilizler çabuk toparlanmışlardır. Diğer neden Kürtlerin iç birlikteliğinin olmaması ve Şeyhin baskıcı yönetimidir. Ayrıca Şey Mahmut'un ordusu ileri savaş tekniklerinden yoksun olmuştur (Karademir 2019:103).

SONUÇ

Çeşitli kaynaklara dayandırarak derlemeye çalıştığımız bu makalede, Şeyh Mahmut Berzinci ya da Hefid'in Irak'ta Kürdistan'ın kuruluşu için Emperyalizme karşı vermiş olduğu mücadele ana hatları ile anlatılmaya çalışılmıştır. Elbette bu satırları kaleme alırken fiilen 1918 yılından başlayıp Şeyh'in vefatına kadar süren mücadele derinlemesine araştırmak bu makalenin sınırlarını aşmış olacaktı. Fakat Şeyh Mahmut'un mücadelesi dışta Arap ve İngilizlere karşı olurken içte de Kürtlerin kendi içinde ve harekete muhalif kesimler ve İngilizlerle işbirliği yapan kesimlere karşı olmuştur. Mesela Kerime Fettah ve Pışder aşireti lideri Abbas Ağa gibi şahsiyetler Şeyh Mahmut'un yanında görünerek aslında karşı kutuplarda çıkara dayalı bir siyaset güttüklerini bu konuda yazılan kaynaklardan anlıyoruz.

Makalenin çeşitli yerlerinde değindiğimiz gibi İngilizlerin 1916 yılından itibaren bu bölgedeki temel amacı, Kürtler üzerinde Musul meselesini lehine çözmek olmuştur. Fakat bu politika 1920'li yıllarda Türk-Yunan savaşı

tarafından şekillenmiştir. Eğer ki Türkler Yunanlılara karşı başarı elde etseler o zaman Kürt kartını ortaya atmışlardır. Tersi durumda İngilizler, Yunanlıların ara sıra elde ettiği başarılarında etkisi ile Kürtleri ikinci plana atmışlardır.

Şeyh Mahmut Sevr Antlaşmasının ilgili maddelerinin oyalama politikası olduğunu sezmiştir. Nitekim Sevr Antlaşmasında Kürtlere verilen vaatler Lozan'da unutulmuştur. Tüm bunlara rağmen Şeyh Mahmut'un derdi, halkının kendi topraklarında rahat yaşamasıydı ve bu uğurda gerekirse İngilizlere de hizmet etmeyi görev saymıştır fakat İngilizler onu rüşvet ve para ile aldatmaya çalışmışlardır. Şeyh Mahmut bu oyunlara gelmemiştir (Hilmi 2010:158). Öte yandan Türkler de Musul'u İngilizlerden almak için Kürtlere tarihi bağlar üzerinden yaklaşmıştır. Bu amaçla Türkiye ve Irak'taki önemli aşiret liderlerini buluşturup İngilizlere karşı destek aranmıştır. Bu dönemde Süleymaniye'de Ahmet Taki, Şemdinan'da Şeyh Abdülkadir, Diyarbakır'da Kadri Bey, İran Kürtlerinden Simkoyê Şikaki gibi şahsiyetler üzerinden taraftar toplamaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, Kürtler İngilizler ile Türkler arasında sıkışıp kalmıştır. Türkiye'nin Irak'taki politikası, 1915'e kadar Osmanlı Devleti'nin mahiyetinde olan bölgenin tarihsel ve toplumsal yönleri üzerinde bina edilmiştir. İngilizlerin Irak'taki politikası oradaki halkları parçalayıp amaçları doğrultusunda dönüştürmek olmuştur. İngilizler, ticaret ve ekonomik çıkarları için bir halkı kendi topraklarında sömürerek kendisine alan açmak istemişlerdir. İngilizler bunda kısmen başarılı olmuşsa da geriye, yıkım, acı, katliam kısacası kan ile yazılan bir tarih bırakmışlardır. Aynı şekilde diğer emperyalist devlet olan Amerika'nın 21. yüzyılda Irak'a getirmiş olduğu sözde barış, eşitlik ve demokrasinin neticesinde ülke kan ve gözyaşından kurtulamamıştır. Geline aşamada İngilizler, Irak'taki kritik dengeler bağlamında Kürtleri yanında tutabilmek için onlara vaatler vermiştir. Fakat Şeyh Mahmut Berzinci gibi bir Kürt milliyetçisi ortaya çıkıp herhangi bir devletin mahiyetinde kalmadan ulusunun kaderini belirlemeye kalktığında İngilizler hemen Kürtler üzerine baskı politikasını devreye koymuşlardır. Şeyh Mahmut liderliğindeki Kürt mücadelesi, İngiliz emperyalizminin Kürtlere yönelik değişken politikasını ortaya çıkartmıştır. Bu mücadele Irak'ta sonradan gelen Şeyh Ahmet Barzani ve Mele Mustafa Barzani mücadelesi için ön açıcı olmuştur.

KAYNAKÇA

Aydoğan, Erdal (2013). *Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Dış Politika, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi II*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.

Azamat, Nihat (2001). *Kâdiriyye*. DİA, C: 24, İstanbul.

Barzani, Mustafa (2006). *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi*. Cilt: I, İstanbul: Doz Yayınları.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), BEO 444-33240, 24.01.1312.

Bruinessen, Van Martin (1993). *Kürdistan Üzerine Yazılar*. Çev. Komisyon, İstanbul: İletişim Yayınları.

Celil, Celil, Lazarev Mihoyan ve diğerleri. (1998). *Yeni ve Yakın Çağda Kürt Siyaset Tarihi, Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi ve Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Kürt Komisyonu*. Çev. M. Aras, İstanbul: Peri Yayınları.

- Dağdeviren Zülfü (2020). Türkiye İle Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Arasında Siyasi İlişkiler: Devlet-Hükümet İlişkileri. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, s.151-198.
- Duru, Ogün (2010). "Irak Kürt Muhalefet Hareketinde Uluslararası Boyut: 1918-1975 Arası Dönemin Analizi". *Alternatif Politika*, Özel Sayı 1, 74-112.
- Korkmaz, Engin (2021). *1914-1924 Yılları Arasında Hakkari'deki Nasturi Olaylarının Sosyo-politik Analizi*. Van: Peywend Yayınları.
- Hilmi, Refik (2010). *Anılar: Tanığının Dilinden Şeyh Mahmut Berzinci Hareketi*. A. Pışderi (Çev.), İstanbul: Peri Yayınları.
- Karademir, Nihat (2019). *İngiltere'nin Kürt Politikası (1918-1932)*. İstanbul: Nubihar Yayınları.
- Kavak, Abdulcebbar (2015). "XVIII. Yüzyılda Kuzey Irak'ta Tasavvufi Faaliyet Yürüten Kâdirî Şeyhleri". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIX-II.
- Kavak, Abdulcebbar (2018). "Anadolu'nun İlim ve Tasavvuf Hayatında Öne çıkan Berzinci Uleması". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Dergisi*, yıl: 9 cilt: IX, sayı: 20.
- Kurubaş, Erol (204). *Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kutschera, Chris (2006). *Kürt Ulusal Hareketi*. Çev. F. Başkaya, İstanbul: Avesta Yayınları.
- Meray, Seha (1969). "Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar Belgeler". Cilt: I, *Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 21, S. 63.
- Minorsk, Vilademir & Bois, Thomas (2008). *Kürt Milliyetçiliği*. Çev. E. Karahan, H. Akkuş, N. Uğurlu, İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Natali, Denis (2009). *Kürtler ve Devlet: Irak, Türkiye ve İran'da Ulusal Kimliğin Gelişmesi*. Çev. İ. Bingöl, Avesta Yayınları.
- Mohialdeen, Haval Azad (2019). Geçmişten Günümüze İran'ın Irak Kürtleriyle İlişkileri ve Bağımsızlık Referandumuna Yaklaşımı. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), s. 162-188.
- Selvi, Haluk (2010). İngiltere'nin Musul Politikası Karşısında Osmanlı Devleti Ve Bölge Aşiretleri (1918-1920). *Bulleten Türk Tarih Kurumu Dergisi*, Cilt: 74, Sayı: 271, s.789-832.
- Suveyriki, Muhammed Ali (2006). "Mucemu Alami'l-Kurd, Suleymaniye: Binkey Jin", 558, Aktaran: Kavak, 2018.
- Sunar, Lütfi (2008). Türkçe'de Emperyalizm Literatürü. *Sosyoloji Dergisi*, dizi: 3, sayı: 16, s.193-222.
- Şirin, Selçuk (2017). Mr. Alex K. Helm'in Doğu Anadolu ve Karadeniz Gezisi (1929). ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print) Volume 9 Issue 2, A Tribute To Prof. Dr. Ali BİRİNCİ, p. 205-223.
- Tan, Altan (2020). Ortadoğu'nun Notları (26): "Şeyh Mahmut Berzinci 1". *Independent Türkçe*, erişim: 29.06.2022.
- Tan, Altan (2020). Ortadoğu'nun Notları (27): "Şeyh Mahmut Berzinci 2". *Independent Türkçe*, erişim: 29.06.2022.

- Gündüz, A. (2010). Türkiye Diyanet Vakfı Dergisi, “Süleymaniye” maddesi.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/suleymaniye—irak>, erişim:30.06.2022.
- Wagner, Heather Lehr (2004). *The Division of the Middle East: The Treaty of Sèvres*. Chelsea House Publishers.
- Wikiwand, EarlyKurdishNationalism, www.wikiwand.com/en/Early_Kurdish_nationalism , Erişim: 03.12.2018.
- Yılmaz, H. (2014). “Mustafa Kemal Paşa-Emir Faysal Anlaşması ve Milli Mücadele Döneminde Suriye ve Irak”.
Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 10, Sayı 20, (Güz 2014),s. 289-306.
- Yıldız, Hadiye (2005). *Fransız Belgeleri ile Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan*. İstanbul: Doz Yayınları.
- Yüce, İsmet (2018). “Kürdistan Kralı: Şeyh Mahmut Berzinci”, Rudav Gazetesi: Görüş,
<http://www.rudaw.net/turkish/opinion/13072018>, Erişim: 02.12.2021.